

GRIP OP DE MAAS – LEIDENDE PRINCIPES

3 NOVEMBER 2016

DEELNEMERS

Organisatie	Contactpersoon
Alliander	Jos Blom
Arcadis	Henry Tuin
Arcadis	Hessel Voortman
Architectural bim	Eric Drieënhuizen
BAM Infraconsult	Ad van 't Zelfde
De Bouwcampus	Jacqueline Klaver
De Bouwcampus	Katja Oostendorp
De Bouwcampus	Maarten van der Vlist
Ministerie van Infrastructuur en Milieu, DG/RWS	Albert Barneveld
Ministerie van Infrastructuur en Milieu, DG/DGRW	David Janssen
Ministerie van Infrastructuur en Milieu, DG/RWS	Wim van Hengel
Ministerie van Infrastructuur en Milieu, FMC	Margreet Moolhuijzen
SWECO	Tom Raadgever
Van Roosmalen van Gessel architecten e.p.	Marlène van Gessel
Wageningen Universiteit en Research	Wieke Pot

PROGRAMMA

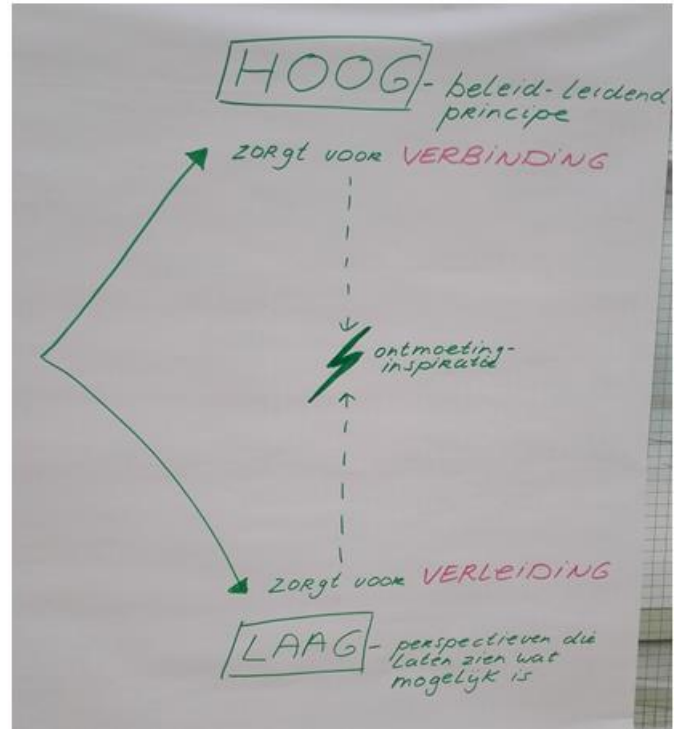
- 12.30 uur: Inloop met lunch
- 13.00 uur: Welkom en opening
- 13.10 uur: Toelichting leidende principes door Maarten van der Vlist
- 13.20 uur: Pitch per perspectief (max 3 min)
- 13.45 uur: Ronde 1: Aanscherpen en uitdiepen leidend(e) principe(s).
In groepjes: steeds staat 1 perspectief centraal, de anderen denken mee met de perspectieftrekker
- 14.40 uur: Pauze
- 14.50 uur: Speelveld bij RWS (plan van aanpak regioadvies) door Wim van Hengel
- 15.10 uur: Speelveld bij IenM door David Janssen
- 15.30 uur: Ronde 2: zie ronde 1 maar dan in andere samenstelling
- 16.10 uur: Korte terugkoppeling per perspectief
- 16.30 uur: Gezamenlijke reflectie op de oogst
- 16.50 uur: Hoe nu verder?
- 17.00 uur: Einde en borrel

WELKOM EN OPENING

Katja heet de deelnemers welkom en introduceert de bijeenkomst aan de hand van het hoog-laag principe.

Grip op de Maas is een opgave die op twee schaalniveaus plaatsvindt. Namelijk op hoog niveau die zorgt voor **VERBINDING**, daar waar het beleid wordt gemaakt en het leidend principe wordt vastgesteld. En op laag niveau de **VERLEIDING**, de perspectieven die laten zien wat mogelijk is. In het midden vinden laag en hoog elkaar in ontmoetingen waarbij zij elkaar inspiratie bieden.

Vandaag is zo een bijeenkomst waar laag en hoog elkaar ontmoeten omdat twee medewerkers van beleid aanwezig zijn. We gaan in op de leidende principes die onder de diverse perspectieven liggen. Juist nu is het goed om hoog en laag bijeen te brengen om elkaar te inspireren omdat beleid uiteindelijk leidend(e) principe(s) zal benoemen.

TOELICHTING LEIDENDE PRINCIPES

Maarten is gevraagd om een toelichting te geven op de term leidende principes omdat er diverse opvattingen bestaan over de betekenis. Aan de hand van een voorbeeld licht Maarten twee diverse vormen van leidende principes toe:

- Een leidend principe is een principe waaruit je ontwerpcriteria afleidt om iets te kunnen ontwerpen. Als het ware stel je de spelregels op, het product moet bijvoorbeeld licht of mooi zijn.
- Een leidend principe als zoekrichting om te kunnen navigeren in een baaiend aan informatie. Bij Grip op de Maas ontdek je met leidende principes wat je met de Maas zou kunnen. Als het ware verkennen wat de moeite waard is om verder te onderzoeken ten behoeve van wettelijke verkenning.

Het verschil tussen beide vormen zit met name in het stadium van het proces. Een leidend principe als ontwerpcriteria gebruik je in een later stadium, als je al weet dat je een kopje wilt maar nog niet precies waar het kopje aan moet voldoen. Een leidend principe als zoekrichting gebruik je in een eerder stadium om heel consequent de zoekrichting bij doordenken en ontwerpen van toekomstige situatie vast te houden. In het kader van Grip op de Maas zijn we in deze bijeenkomst op zoek naar de leidende principes als zoekrichting die ten grondslag liggen aan de diverse perspectieven.

PITCHES

De perspectieftrekkers zijn van tevoren gevraagd om een pitch voor te bereiden die de kern van het perspectief verwoordt en om de leidende principes te formuleren. Na de pitches gaan de deelnemers uiteen in twee groepen om elkaar te helpen de leidende principes per perspectief te formuleren en aan te scherpen.

ADAPTIEVE MAAS

Het perspectief Adaptieve Maas gaat uit het gedachtegoed “Het optimaliseren van de (natte) kunstwerken in Nederland.” Het doel van het perspectief Adaptieve Maas is om de kunstwerken in de Maas te verminderen. Om dit te illustreren is gesteld dat het aantal objecten in Nederland van 650 naar 300 teruggebracht kunnen worden. De kern van Adaptieve Maas is het optimaliseren van het aantal objecten en creëren van flexibiliteit voor toekomstige functies. De pilot die men voor ogen heeft is het onderzoeken of de stuw Roermond, tussen Linne en Belfeld, kan vervallen. Als Roermond vervalt zal stuw Belfeld een hoger verval moeten/kunnen keren. Dit hoger verval geeft diverse meekoppelkansen. We kunnen namelijk adaptief zijn met het verval bij de stuw. De stuw moet aanpasbaar zijn met het oog op de toekomst: hogere of lagere afvoeren en voor ander peilbeheer. Daarnaast moet de stuw adaptief zijn voor onvoorziene toekomstige functies.

RADICAAL ONTWERPEN

Radicaal ontwerpen richt zich op het radicaal inrichten vanuit 1 ‘functionaliteit’ per ontwerp. Dit perspectief heeft al twee complementaire toekomstperspectieven uitgewerkt: Leidende principes daarin zijn:

- 1) Maas als zoetwaterbuffer / voor natuur/ voor recreatie.
- 2) Kanalsysteem als transportcorridor.

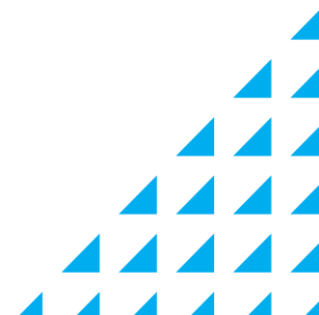
Generieke leidende principes in dit perspectief zijn:

- Beschouw de Maas en de kanalen als 1 systeem.
- Creëer helderheid over maatschappelijke belangen.
- Kijk 100 jaar vooruit (onder andere klimaatscenario's en vraag naar transport).
- Ontwerp radicaal: optimaliseer eerst vanuit 1 functie.
- Creëer waarde:
  - Betere benutting landschappelijke verscheidenheid.
  - Betere benutting waterkwantiteiten en -kwaliteiten.
  - Betere modal-split in sfeer transportbewegingen.
- Zoek naar synergie.

HARTSRIVIER

Storytelling → de Maas maakt wat los in het hart. Een grote ingreep vergt een groot verhaal.

Met storytelling wordt het why van die grote ingreep onderzocht als basis van de 'how en 'what.

Benadering vanuit de antropologie: kijk naar het verhaal van de mensen en kijk naar het verhaal vanuit de geschiedenis. Daarbij is het belangrijk om steeds de koppeling te maken tussen het verhaal van mensen en het verhaal vanuit de geschiedenis. Met dit onderzoek wordt de 'why' helder. De 'why' van het project onderzoeken en het als een ontwerpbasis meenemen, voordat met het klassiek planproces wordt gevolgd, levert in een latere fase van het planproces een gro(o)ter draagvlak op omdat wordt aangesloten bij de waarden die worden gevoeld op de plaatsen waar de ingreep wordt uitgevoerd.

INFOCRATIE

Het perspectief "Bakstenen en ballonnen" heeft een nieuwe naam gekregen namelijk infocratie. Dit perspectief is gebaseerd op het principe info in = info out en het belang van gelijkwaardigheid tussen partijen. Het doel van dit perspectief is het verbeteren van de kwaliteit van besluitvorming en openheid in data.

ENERGIEKE MAAS

Er zijn drie grote trends te onderscheiden in de samenleving, allereerst de energietransitie, bottom-up initiatieven ten behoeve van meer hernieuwbare energie en de cruciale rol van informatietechnologie en data. Bovendien zijn er veel opties voor energie, te denken valt aan duurzaam en circulair in de bouw. Maar er is meer dan alleen energieneutraal, zo ook duurzame productie, flexibiliteit (opslag), mobiliteit (laden), maar ook warmtewisselaars en -opslag. De energietransitie vraagt om nieuwe oplossingen over sectoren en infrastructuur heen. Hierdoor ontstaan nieuwe maatschappelijke businesscases. Grip op de Maas laat zien dat door de werelden van RWS en de Energietransitie bij elkaar te brengen, er nieuwe vervlochten infrastructuur ontstaan. Deze nieuwe infrastructuur geven maatschappelijke kansen die de afzonderlijke infrastructuur niet zouden hebben. Grip op de Maas laat zien dat met dit resulteert in een andere invulling van de publieke ruimte. De belangrijkste boodschap is: sluit niets uit want er zijn veel mogelijkheden. Hiervoor zijn leidende principes nodig om deze mogelijkheden een kans van slagen te geven.

BELEVING

Van barrière naar verbinding is de kern van dit perspectief. De stuwen zijn mooie, interessante en indrukwekkende kunstwerken, iconen in het rivierlandschap. Alle ingrediënten voor een spannende beleving en betekenisvolle verbinding zijn aanwezig. De stuwen zijn nu verboden voor publiek, je wordt letterlijk op afstand gehouden. Een stuw wordt van oudsher puur technisch aangevlogen, maar het kan wel, er zijn volop kansen voor een brede benadering. Geef de stuw meerdere functies, maak ze toegankelijk en passeerbaar. Dit gaat niet vanzelf maar levert wel een ongekend rendement en maatschappelijke meerwaarde op.

CO-CREATIESESSIE

Na de pitches was het tijd voor de co-creatiesessie waarin de perspectieftrekkers elkaar hielpen met het aanscherpen en uitdiepen van de perspectieven en leidende principes.

RESULTATEN CO-CREATIESESSIE

Adaptieve Maas

- aantal + locatie variabel
- flexibel ontwerp / gefatete aantal modules in ontwerp.

Story telling

- nieuwe waarden met meer rijkdom
- geschiedenis met historische waarden
- historieel
- geschiedenis: hirtoren
- nu: anteropaafe
- toekomst:

Beleving

is maak de stuw deel van de leefomgeving *)

gekoppeld

- ~~historische waarden~~
- trots
- niet-technische functies toevoegen
- integraal & gelijkwaardig
- HOE

~~maak de maas deel van~~

*) mensen praten mee in de scope bepaling

Energie

- I * stuw en als onderdeel van energie omgeving
  - = bottom up.
  - * zon / warmte
- II Flow-based resources: flexibility buffering
- III Grote dynamiek in overgangstransitie waarden?

Stuw als onderdeel energie eiland

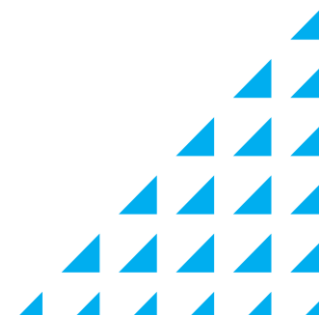
IV -> constructies help nodig.

Infocratie

- * volstrekte openheid van informatie (transparans)
- * volstrekte openheid van besluitvorming (open)

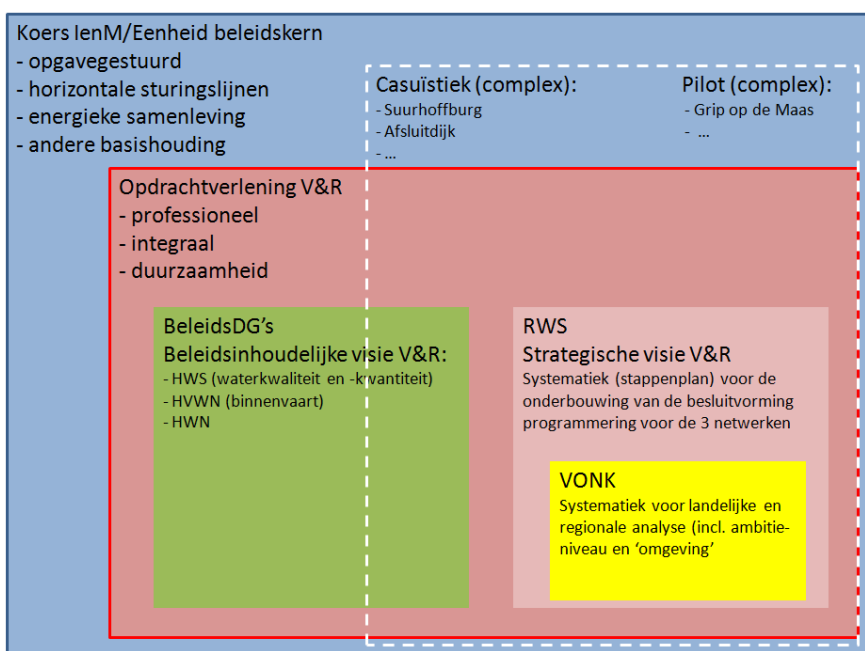
Radicaal ontwerpen

- * Optimaliseer per functie voor alle mogelijke functies
- * Bepaal de systeemgrenzen op basis van de functie

SPEELVELD I&M

Na de co-creatiesessie trapte David Janssen, van het Ministerie IenM, af met een presentatie van het speelveld bij IenM. Hier komt het 'hoog-laag principe' terug. Daar waar de perspectieven verleiden en kijken wat er mogelijk is op laag niveau, zijn er tegelijkertijd ontwikkelingen in beleid op het hoge niveau. Onderstaand kader schetst het palet rond de opdracht 'integraal duurzaam opdrachtgeverschap Vervanging en Renovatie', waarbinnen Grip op de Maas een complexe pilot vormt.

De algemene beleidscontext rond de natte kunstwerken werd door David als volgt beschreven:

- Eerste grote ingreep in de Maas dateert uit 1273; de afgelopen eeuwen zijn er vele grote ingrepen geweest en nog steeds lopen er programma's (Maaswerken), uitwerking systeemmaatregelen ten behoeve van implementatie nieuwe normering waterveiligheid, et cetera. Deze zaken lopen nog door!
- Op de Maas is op dit moment, incl. de maatregelen die nu in uitvoering zijn/komen, sprake van een kunstmatig evenwicht; alles functioneert zoals het zou moeten functioneren.
- Kijken we ver over de eeuwgrens zijn de gevolgen van de klimaatverandering de grote onbekende.
- No regret (vergelijkbaar met leidende principes) zijn onder andere: duurzame leefomgeving, energietransitie, energieneutraliteit netwerk, adaptieve/corridor- en gebiedsgerichte aanpak en

benutten van zgn. meekoppelkansen, informatie-uitwisseling (big data), assetmanagement, et cetera.

Het Ministerie IenM heeft uiteengezet welke belangen spelen bij de vervangingsopgave van natte kunstwerken, in het bijzonder bij de stuwen in de Maas. Dit zijn onder andere waterveiligheid, binnenvaart, zoetwatervoorziening, waterkwaliteit, maar ook ruimtelijk economisch/regionaal. Al deze zaken zorgen voor bepaalde meekoppelkansen, beperkingen en mogelijkheden voor de vervangingsopgave. In de presentatie van David worden al deze facetten verder toegelicht.

Daarnaast heeft David ook het belang van de beheerder geformuleerd in de volgende punten:

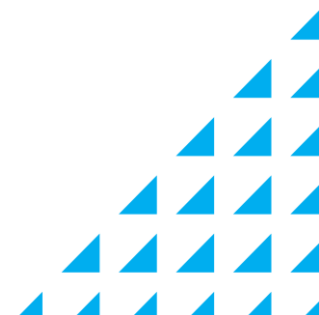
- Efficiënt en effectief assetmanagement mogelijk maken; vervanging cf. afspraken 'duurzaamheid' (inkoop en hergebruik).
- B&O overzichtelijk qua inzet (financieel, menskracht) en efficiënt.
- Minder stuwen is goedkoper en gemakkelijker in het onderhoud.
- Goede afspraken over de bediening met regionale partners en bedrijfsleven (binnenvaart).
- Energieneutraliteit van het netwerk (2030) en duurzame leefomgeving van belang.

Tot slot werden de volgende opties/niveaus voor een mogelijk vervolgonderzoek benoemd:

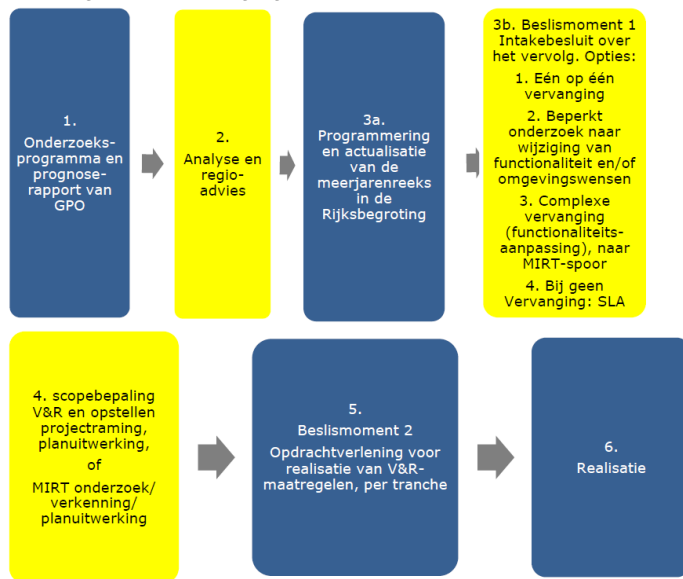
- Breed en omvangrijk onderzoek: naar plaats en aantallen stuwen met als scope het gehele Maasgebied.
- Gebiedsgericht/corridor gericht in de omgeving van de betreffende stuw(en) op en rond de Maas.
- Meer 'klassieke' één-op-één vervanging', maar wel met genoemde no regret maatregelen.

SPEELVELD RWS

Wim gaf vervolgens een korte uitleg over het speelveld bij Rijkswaterstaat. Rijkswaterstaat staat voor een grote uitdaging met betrekking tot vervanging en renovatie van kunstwerken. Daartoe is een vernieuwde werkwijze vervanging en renovatie op gesteld (strategische visie vervanging en renovatie: zie schema: in geel de nieuwe stappen). Gedeeltelijk parallel aan dit interne RWS traject heeft Grip op de Maas plaats gevonden op de Bouwcampus. Daar is op een nieuwe manier en in een co-creatieve pre-concurrentiële setting de opgave van de vervanging van de stuwen in de Maas neergelegd.

Wat we op de Bouwcampus hebben gedaan, bevat elementen van de stappen 2, 3b en 4. Volgens het schema moet ik voor het interne RWS proces een regioadvies maken (stap 2). Ik kan dus voor een deel terug redeneren op basis van de leidende principes, wat er in het regioadvies moet worden opgenomen. Het regioadvies heeft tot doel om aan te geven wat voor type vervangingsopgave het is en wat er allemaal aan raakt. Binnen Rijkswaterstaat worden voor de te vervangen kunstwerken allemaal regio adviezen. Deze regioadviezen worden centraal bij Rijkswaterstaat afgewogen en geprioriteerd (stap 3a). De geprioriteerde V&R projecten worden in een offerte aangeboden aan de beleidsdirecties. De beleidsdirecties maken vervolgens hun afweging (stap 3b).

GEZAMENLIJKE REFLECTIE OP DE OOGST EN HOE NU VERDER

Omwillen van de tijd werd besloten om de tweede co-creatie sessie af te blazen en gezamenlijk de oogst te reflecteren. Wim gaf aan dat we er bijna zijn, de perspectieven zijn uitgewerkt en aangescherpt, de leidende principes zijn gevormd en we hebben aansluiting gevonden met de scope van I&M. De perspectieftrekkers gaven aan dat ze het traject Grip op de Maas erg waardevol vinden omdat ze inzicht hebben gekregen in de werkwijze van RWS en I&M. Binnen RWS en I&M is de vervangingsopgave ook een uitdaging, omdat pilots als Grip op de Maas een nieuwe werkwijze vragen.

We zijn er bijna, daarom is het belangrijk om de inhoudelijke rol van De Bouwcampus op een goede manier tot een einde te brengen waarbij de perspectieftrekkers wel verder kunnen met hun perspectief. Om dit mogelijk te maken zijn de volgende afspraken gemaakt:

- Er wordt een datum gepland voor een bijeenkomst waarin de leidende principes verder worden aangescherpt. Bovendien wordt aandacht besteedt aan het communicabel maken van de leidende principes.
- Het is belangrijk om het traject Grip op de Maas te evalueren, wat ging goed en wat kon er beter? Binnenkort volgt een datum voor de evaluatie.
- Een afscheidsfeestje om stil te staan bij wat we bereikt hebben.

